

DANSK FILM AF FORMAT

Danmarks-première paa Kaj Munks og Carl Th. Dreyers »Ordet«

ORDET er en mesterinstruktørs film. Den vækker forskelligartede, ja heftigt modstridende følelser til live, men det er en stor film.

Længe efter at den er forbi, er man under paavirkning af Kaj Munks mest berømte scene, hvori den tidligere sindssyge Johannes opvækker den døde Inger. Oprinet udøver et pres saa voldsomt, at man ikke mindes at have været under stærkere belastning i en biograf.

Ikke at vi er ukendt med døden. Under og efter krigen har scener med døde og døende paa film været hyppigt anvendt — gerne i sentimental belysning, lige saa gerne i kynisk — men »Ordet« har en enestaaende virkning. Det kan føles som om noget sker, som ikke burde ske: at filmkameraet intet lovligt ørinde har i stuen hos den døde med hendes hulkende søgtemand og andre nærstaende omkring kisten.

Man kan forsøge at stritte imod denne knugende reportage, men man kan ikke undgaa at blive berørt. Med en lille pige ved haanden —

sukces blot ved deres tilstedeværelse paa lærredet.

Han har stædigt og vedholdende villet være sandfærdig og har derfor kun valgt professionelle aktører efter deres formodede øgnehed til dette ejendommelige skuespil. I vid udstrækning har han brugt ukendte ansigter.

Og saa har han paa fremragende vis — her kommer teatret til kort — indfanget Borgensgaardens atmosfære, dens stuer, dens køkken, landskabet omkring gaarden — det lever altsammen i filmen uden at tage magten over spillet. Og de spillende? De, der ikke er jyder, gør alt for at blive det. De bevæger sig sindigt og er nu og da mere sindige og vestjydske end nogen indfødt fra klitten.

Sproget — som igen røber mentaliteten — er den alvorligste anstødssten, i hvert fald for øren, der er vant til hovedlandets sprog. Ikke at vi ville vente et uforfalsket vestjydsk, og det er heller ikke det, man har stilet imod.

Man har forsøgt at opnaa et til-

kelse af storbonden Gamle Borgen. Malberg kan sit jydsk og er især virkningsfuld i de scener, der har humoristisk belysning — her er det, som om Per Degn er blevet grundtvigianer — men Malberg har ogsaa fine udtryk for det pørende.

Mest kniber det at forestille sig den gamle mand, som han har været; en aandelig fører for sognet, en apostel. Og mødet med Peter Skrædder kunne nok have gnistret lidt mere.

Den missionerende skrædder bliver fremstillet af Ejnar Federspiel. Selvom vi nok her i Aarhus maa have lov at mindes Sigvald Larsens endnu finere forsvar for figuren — at udlevere den er det letteste af alt — kan det siges i samme aandedræt, at Ejnar Federspiels mere udadvendte prædikant er udført med gedigen kunst.

De unge i Borgensgaarden er Hass Christensen og Birgitte Federspiel, et sympatisk par, han en lys bonde og en sejt tvivler, hun tillidsfuld og glad med en frugt-sommelig kvindes drømmende ro i blik og bevægelser. Og saa er der Johannes, den sindssyge Johannes, som paa mere end en maade er filmens problem. Med en Jesus-agtig maskering og et brændende skærigt øjne er Preben Leerdorff Rye virkningsfuld og »rigtig« i det ydre — men hans sprog!

Hans sprog er et besynderligt, kunstigt, unaturligt sammensurium, der udslynges med en messende, højtliggende stemme. Det var meget generende. I opvækkelses-scenen, hvor Johannes bliver mere normal, er Leerdorff Ryes stemme det ogsaa. Her var han god.

Svagt stod Ove Rud som præst og Henry Skjær som læge, den sidste med et godt ydre, men hans besvær med at sige en længere replik var paaafaldende. Resten var mest uværdige kræfter, som Dreyer har søgt at forme i den hensigt, at de skal virke ved deres udsende og søgthed.

Bønder og fiskere fra Vedersø-egnen medvirkede ved bønnemøde hos Peter Skrædder og som begravelsesgæster paa Borgensgaarden, det sidste sted fint arrangerede, effektivt belyste opstillinger, hvis kunstfærdighed stod i mærkelig kontrast til den jævne oprindelig, der lyste ud af deres ansigter. Her kæmpede kunst og natur en lille kamp.

☆

Der er i denne omtale af Carl Th. Dreyers filmatisering af Kaj Munks mesterlige drama fremført en række indvendinger. Til sidst skal det igen understreges, at det er et særsyn, at en saa betydelig film laves i Danmark.

Det er klart, at Carl Th. Dreyer anser filmkunsten for at være saa god en kunstart, at den er værd den yderste alvor og største erbidighed. Hvor sviende en forskel er der ikke mellem de evner, der er sat ind i filmatiseringen af Kaj Munks mesterlige drama og den kynisme, slaphed eller »harmfulness«, der præger andre danske film.

»Ordet« fortjener at blive set af alle. Den fortjener at blive diskutert. Der er det gode ved den, at ingen kan diskutere den ihjel. (Palads)

Sv. Schmidt-Nielsen.

Den sindssyge Johannes (Preben Leerdorff Rye), der udfører underet.

I sin tilsyneladende uskyld er barnet den, der virker renest i filmen — træder Johannes frem foran kisten og udøver sin tros kraft. Den døde vender tilbage.

Det er et chok. Kaj Munk har nedlagt en urolig tros krav om vished i denne scene, og som dramatiser har han sikret sig, at ingen under den artistisk-religiøse opvækkelses-scene sidder hen som passiv tilskuer.

☆

Heller ingen — eller faa — vil undgaa at blive underholdt og betaget af Dreyers kunstværk i dets helhed. Det er karakteristisk for filmen, at man engagerer sig stærkt i handlingen, og at ens interesse blandes op, ikke med ligegyldighed, men med skarp protest.

Foretagendet er jo nemlig forvovent. I mangt og meget er »Ordet« en almindelig, let tilgængelig folkekomedie, men den har stærk, lokal tilknytning: til et vestjydsk sogn, hvor grundtvigianisme og indre mission staar skarpt over for hinanden.

Derfor kræves som en selvfølgelig ting af de optrædende, at de skal illudere som vestjyder og tale personligt troværdigt om religiøse anliggender.

Det er slet ikke saa ligetil — især da filmen som kunstart synes at være mere nøjeregnende med realisme end teatret. Ja, det er nærvæd, at filmen ikke vil nøjes med at være illusion, den vil lige tæt for øjnene af os være virkelighed.

Carl Th. Dreyer har haft øjne — og øren — aabne for disse vanskeligheder. Han har villet undgaa den paradoksale fare, at miraklet blev det mest troværdige i »Ordet«. Han har gjort sig kendt, saa vidt muligt, med vestjydsk natur og gemyt, og han har ikke som dansk film ellers har for skik udkommanderet den halve snes skuespillere, der plejer at bidrage til en films

forladeligt tonefald — uden større held. Sprogbrugen er væklende, sprogblandingen yderst broget.

Vi protesterer — mens et af de bedste nutidsdramaer udspringer for vore øjne.

☆

Enkelte scener har faaet et anstrøg af usandsynlighed af den særlige grund, at Dreyer har været nødt til at stramme stykket. Med enkelte ændringer og filmmæssige indslag har han fulgt handlingen temmelig nøje, men replikernes antal er skaaert ned til en tredjedel, hvorved skuespillet er kommet til at staa enkelt og monumentalt — samtidig med at visse optrin har mistet noget af deres oprindelige fylde.

Den scene, der vækker den største modvilje er imidlertid konstrueret af Dreyer selv: en optagelse, hvor man ser lægen udøve sin profession ved den fødende, tildækkede Inger.

Her skal publikum øjensynligt arbejdes op til et foreløbigt, frygteligt klimaks, men i sin ulidelige længde føles dette stykke film som et overgreb paa skuespillet.

Men vi betages. Vi betages af denne instruktør, der gør sparsom brug af Schierbecks musik og ellers er saa stor og fornem, at han kan klare sig selv uden at henfalde til den letkøbte nørelse, som professionel filmmusik er en mester i at fremkalde.

Vi imponeres af filmens fotografering, ogsaa den er præget af forenkling. For at hindre, at »Ordet« bliver en springende, flimrende af-fære, har Dreyer gjort kameraet — som betjenes af Henning Bendtsen — saa stillestaende som muligt.

En scene kan faa lov at tage sin tid, uden at der absolut hvertandet sekund skal skiftes indstilling. Et »nervøst« præg er ogsaa søgt undgaaet ved, at kameraet under samtale bevæges langsomt fra den ene talende til den anden.

☆

Filmene er Dreyers, men de vigtigste skuespillere skal kort omtales. I sin høje alderdom har Henrik Malberg i en maskering, der er fortræffelig, skabt en storartet skik-